

Když se historie stává osobní zkušeností

Datum 13.10.2026
Subjekt Ústav pro studium totalitních režimů ČR
Autor Petra Jungwirthová
Region Česká republika
Kategorie Mezinárodní organizace, Školství, Věda a výzkum

Letošní připomínka českých obětí nacistické perzekuce v berlínském Plötzensee nebyla pouze pietním aktem. Ještě před samotnou vzpomínkovou slavností se uskutečnil vzdělávací workshop pro německé studentky a studenty, který připravily historičky ÚSTR Magda Veselská a Pavla Plachá ve spolupráci s Europäische Akademie Berlin. Studenti se zabývali nacistickou okupací, odbojem a perzekucí a zvláštní pozornost věnovali ženám v odboji. Výsledky své práce následně představili přímo v rámci pietní připomínky. Přčetli také jména 25 československých žen popravených v Plötzensee.

Co může takové propojení odborného výzkumu, vzdělávání a pietní připomínky přinést mladé generaci? A proč má smysl, aby se **Ústav pro studium totalitních režimů** podobným způsobem zapojoval do mezinárodní spolupráce? To prozradí v rozhovoru ředitel ÚSTR **Ladislav Kudrna**, první náměstek ředitele **Kamil Nedvědický** a historička **Magda Veselská**.

Proč je podle vás důležité spojovat historické vzdělávání s konkrétními místy, jako je Plötzensee?

Ladislav Kudrna, ředitel ÚSTR: Historie není uzavřená v knihách ani v archivech. Je samozřejmě nutné ji poznávat prostřednictvím odborného výzkumu a pramenů, ale stejně důležité je hledat způsoby, jak historické poznání předávat dál. A právě místa, jako je Plötzensee, mají v tomto směru velký význam. Připomínají konkrétní události a konkrétní lidské osudy. Pro ÚSTR je navíc důležité, že v Plötzensee můžeme připomínat československé oběti nacistické perzekuce společně s německými partnery. Dějiny nacistické represe samozřejmě překračovaly dnešní státní hranice a jejich výzkum i připomínání proto vyžadují mezinárodní spolupráci. Ta nám umožňuje sdílet prameny, zkušenosti i různé pohledy na společnou evropskou minulost.

Kamil Nedvědický, 1. náměstek ředitele ÚSTR: Plötzensee je velmi konkrétní připomínkou toho, jak fungovala nacistická justice a represivní aparát. Byli zde popravováni lidé, kteří byli nacistickou justicí odsouzeni k trestu smrti, mezi nimi také stovky občanů bývalého Československa. Právě proto je důležité, aby pietní připomínka nebyla oddělena od historického poznání. Když mladým lidem vysvětlujeme, co se na určitém místě stalo, můžeme jim ukázat také širší souvislosti. Nejde pouze o jednotlivý tragický příběh, ale o fungování konkrétního systému represe, o jeho instituce a o lidi, kteří se proti němu různými způsoby postavili.

Magda Veselská, historička ÚSTR: Právě konkrétnost toho místa je při práci se studenty velmi důležitá. Když jsme s nimi mluvili o ženách popravených v Plötzensee, nepracovali jsme pouze s obecným pojmem „oběti nacismu“. Zaměřili jsme se na konkrétní životní příběhy. Studentky se v rámci workshopu připravovaly na představení pěti žen – Ireny Bernáškové, Marie Dubské, Miloslavy Gschwindové, Věry Ledererové a Elisabeth Sztwiertnie. Následně samy představily výsledky své práce při pietním aktu. To je podle mě podstatné: mladí lidé nejsou jen pasivními příjemci informací, ale sami s historickým materiálem pracují a potom ho předávají dál.

Co podle vás mladým lidem může nabídnout právě práce s konkrétním lidským příběhem?

Ladislav Kudrna: Konkrétní lidský příběh umožňuje přiblížit velké dějinné události. Když hovoříme o nacistické perzekuci, můžeme samozřejmě uvádět čísla, data a historické souvislosti. To všechno je nezbytné. Za těmito údaji ale stojí jednotliví lidé. Jejich životy, rodiny, práce, vztahy i rozhodnutí, která v určité historické situaci učinili. A právě tady vidím velký význam práce historiků ÚSTR. Naším úkolem není vytvářet jednoduché příběhy, ale na základě pramenů rekonstruovat minulost co nejpřesněji a zároveň ji zpřístupňovat veřejnosti.

Kamil Nedvědický: Souhlasím s tím, že konkrétní příběh může být pro mladého člověka vstupní branou k širšímu historickému tématu. Ale je důležité, aby u příběhu nezůstal. Potřebuje znát také kontext. Pokud mluvíme například o člověku odsouzeném nacistickou justicí, musíme vysvětlit, jak tato justice fungovala, jaké byly její pravomoci a jaký byl politický a společenský rámec nacistického režimu. Velmi důležité je také pochopení toho, že, když se něco nazývá justicí, soudci vystupují v talárech a citují paragrafy, ještě to neznamená skutečnou justici, hodnou toho jména, nezávislou a hledající spravedlnost. Historické vzdělávání proto podle mě spočívá právě v propojení konkrétního osudu s širšími souvislostmi.

Magda Veselská: A právě tak jsme se snažili workshop postavit. Studentky se podrobněji seznámily s pěti příběhy, z nichž si pak vybraly jeden, s nímž na základě svých osobních postojů, názoru nebo i zkušeností nejvíce rezonovaly. Tento příběh pak reflektovaly v koláži, kterou následně představily a okomentovaly před účastníky pietního aktu. Dvě z nich také četly jména 25 popravených žen. To může působit jako jednoduchý akt – přečíst jméno v cizím jazyce. Ale když už víte, kdo ten člověk byl, co dělal a proč se dostal do střetu s nacistickým režimem, má to čtení úplně jiný význam. Z anonymního jména se stává konkrétní člověk.

„V případě Plötzensee je navíc důležité připomínat, že mezi popravenými byli také občané bývalého Československa a že jejich osudy jsou součástí českých dějin protinacistického odboje a odporu.“

V Plötzensee letos zazněla jména 25 popravených žen. Jaký význam má podle vás samotná pieta?

Ladislav Kudrna: Pietra má především připomínkový a lidský rozměr. Je důležité zastavit se a připomenout si lidi, kteří byli zavražděni nacistickým režimem. Současně ale považuji za důležité, aby pietní akt nebyl oddělen od poznání toho, co se skutečně stalo. Právě proto mi dává smysl spojení pietního aktu s odbornou a vzdělávací činností. Jedno bez druhého může být neúplné.

Kamil Nedvědický: Pietra je způsob, jak dát konkrétní události a konkrétním lidem veřejný prostor. V případě Plötzensee je navíc důležité připomínat, že mezi popravenými byli také občané bývalého Československa a že jejich osudy jsou součástí českých dějin protinacistického odboje a odporu. Pro mě je podstatné, aby se při takové připomínce neztratil konkrétní obsah, osudy skutečných lidí, kteří se dostali do soukolí totalitní nacistické justice. Proto je dobře, když je součástí programu také představení výsledků studentské práce, zabývající se jednotlivými oběťmi.

Magda Veselská: Pro studentky bylo důležité právě to, že se na pietě aktivně podílely. To, co pro ně mělo během workshopu význam osobního poznání, přenesly do veřejné roviny a představily ostatním. Samy viděly, jak hluboce to na ostatní účastníky piety působilo. Právě to vytváří určitou kontinuitu mezi vzděláváním a připomínáním. Pietra pak není pouze okamžik, kdy někdo položí věnec nebo přečte jména. Je zpřítomněním konkrétního příběhu a zajištěním toho, že zůstane živý.

Letošní program se soustředil na ženy v odboji. Proč je důležité toto téma připomínat?

Ladislav Kudrna: Je důležité připomínat všechny, kteří se proti nacistickému režimu postavili, a zároveň se dívat na historické události z různých perspektiv. Pokud se určité skupině lidí v historickém vyprávění věnuje menší pozornost, je úkolem historického výzkumu tento obraz dále zpřesňovat.

Kamil Nedvědický: Ženy byly součástí protinacistického odboje a za svou činnost čelily nacistické represí. Připomínat jejich osudy tedy znamená doplňovat naše poznání o konkrétní lidi a konkrétní podoby odporu. Letošní zaměření Plötzensee právě na ženy v odboji je v tomto směru významné a zajišťuje komplexní pohled na oběti nacismu.

Magda Veselská: Pro mě bylo zajímavé právě to, jak na toto téma reagovaly studentky. Když dostaly možnost zabývat se konkrétními ženami, nebylo to už jen téma „ženy v odboji“ jako obecná historická kategorie. Měly před sebou jednotlivé životní příběhy. Každý z nich byl navíc jiný. Právě tato různorodost je důležitá. Nemůžeme vytvořit jediný model toho, jak vypadala žena zapojená do odporu proti nacismu. Historie je mnohem pestřejší a bylo úžasné vidět, že každá z vybraných žen našla ve skupině studentek zcela přirozeně svou zastánkyni, svůj hlas, někoho, kdo s ní i na lidské úrovni rezonoval

Co je podle vás při práci s mladými lidmi nejtěžší?

Ladislav Kudrna: Nejdůležitější je podle mě respektovat jejich schopnost samostatně přemýšlet. ÚSTR nemá mladým lidem říkat, co si mají o historii myslet. Má jim poskytovat kvalitní historické poznatky, prameny a prostor pro otázky a diskusi.

Kamil Nedvědický: A zároveň je potřeba trvat na faktické přesnosti. Samostatné přemýšlení neznamená, že jsou všechny interpretace stejně podložené a odpovídají aktuálnímu stavu poznání. Vzdělávání má mladým lidem umožnit rozlišovat mezi doloženou skutečností, interpretací a názorem.

Magda Veselská: Zaujmu je a získat pro téma. Když student pracuje s pramenem, měl by se ptát, kdo ho vytvořil, kdy, za jakých okolností a co z něj skutečně můžeme zjistit. To jsme se snažili přenést i do workshopu. Nechtěli jsme, aby se studentky jen naučily několik životopisů. Chtěli jsme, aby se naučily s historickým materiálem pracovat, aby si sami kladli otázky a hledali na ně odpovědi.

„Spolupráce s německými institucemi nám umožňuje pracovat se společnými tématy a zároveň se na ně dívat z různých zkušeností.“

Jakou roli v tom může hrát mezinárodní spolupráce?

Ladislav Kudrna: Velkou. Dějiny 20. století nejsou možné vnímat pouze z pohledu jednoho státu. Nacistická perzekuce měla evropský rozměr a stejně tak má evropský rozměr i její připomínání. Spolupráce s německými institucemi nám umožňuje pracovat se společnými tématy a zároveň se na ně dívat z různých zkušeností. Pro ÚSTR je proto důležité být součástí mezinárodní odborné i vzdělávací spolupráce. Plötzensee je jedním z konkrétních míst, kde se tato spolupráce přirozeně propojuje.

Kamil Nedvědický: Zároveň tím vzniká prostor pro dialog. Česká zkušenost s nacistickou okupací a německá zkušenost s nacistickou diktaturou nejsou totožné, ale jsou navzájem historicky propojené. Je důležité o těchto rozdílech i společných bodech mluvit.

Magda Veselská: A pro mě jako historičku je mezinárodní spolupráce velmi praktická. Výzkum těchto témat často vyžaduje práci s německými institucemi, archivy a pamětovými místy. Naše dokumentační projekty mají ostatně česko-německý rozměr dlouhodobě. Například dokumentace československých občanů popravených v Drážďanech se opřela o spolupráci s Gedenkstätte Münchner Platz Dresden (právě Magda Veselská je jednou z řešitelek projektu).

Co by si podle vás měl mladý člověk z návštěvy takového místa odnést?

Ladislav Kudrna: Především vědomí, že dějiny nejsou něco abstraktního. Jsou tvořeny konkrétními lidskými životy a rozhodnutími. A že má smysl se k nim vracet.

Kamil Nedvědický: Také schopnost klást otázky. Nejen co se stalo, ale proč se to stalo, jaké instituce a mechanismy v tom hrály roli a jaké byly možnosti lidí, kteří se rozhodli odporovat, nebo byli „ve špatnou dobu na špatném místě“ a totalitní režim se rozhodl je zlikvidovat.

Magda Veselská: A možná ještě něco velmi jednoduchého: aby si zapamatoval alespoň některá jména. Protože když známe jméno konkrétního člověka a jeho příběh, minulost přestává být anonymní. V Plötzensee jsme letos četli 25 jmen žen. Pro mě bylo důležité, že je četly právě studentky, které předtím s jejich příběhy pracovaly. V tu chvíli se spojilo vzdělávání, historický výzkum i pietní připomínka do jednoho celku.

A úplně na závěr: Kdyby z Plötzensee mělo mladým lidem zůstat v hlavě jediné slovo, jaké by to bylo?

Ladislav Kudrna: Odvaha.

Kamil Nedvědický: Paměť.

Magda Veselská: Člověk.

AUTOR: **PETRA JUNGWIRTHOVÁ**

FOTO: **ÚSTR / Jindřich Mynařík**

<https://www.ustrcr.cz/kdyz-se-historie-stava-osobni-zkusenosti>